

KATARIINA

‘In de jaren vijftig raakte er iets vreemds en zwaars verstrikt in de netten van de vissers van Borstö. Een helmduiker die naar de zeebodem afdaalde, ontdekte daar een schip dat nog bijna intact was, een mysterie dat pas na jaren van onderzoek zou worden opgehelderd.

Amsterdam 1794. Kapitein Carl P. Amiel maakte zijn driemastgaljoot St. Mikael gereed voor de laatste reis van dat najaar, met bestemming Sint-Petersburg. Onder de reizigers bevond zich ook de dochter van een van zijn zakenrelaties. Het was de bedoeling dat zij zou kennismaken met de levensstijl van de Sint-Petersburgse aristocratie, waarover tot in Amsterdam geruchten de ronde deden. Kapitein Amiel was belast met de zorg voor een uitzonderlijk kostbaar vrachtstuk: een tweewielig rijtuig, een kariool, dat inmiddels al op het schip was geladen en dat bij niemand minder dan de Russische keizerin Elisabeth moest worden afgeleverd. Bovendien werd er een grote hoeveelheid waardevolle voorwerpen aan boord gebracht, die voor een befaamde goudsmid in Sint-Petersburg bestemd waren.’

Het is zondagochtend, Katariina staat bij haar bureau op de bovenverdieping. Ze is naar boven geglipt zoals ze dat altijd doet – of nou ja, geglipt is niet het juiste woord, dat klinkt te glad en te geheimzinnig. Ze liep gewoon nonchalant naar haar kamer, alsof ze geen bestemming voor ogen had, en had in een oogwenk van richting kunnen veranderen als Olli of Elina haar had geroepen. Bij de deur wierp ze even een blik over haar schouder, alsof ze iets gehoord had en zich omdraaide om te kijken.

Door de houten jaloezieën wordt het bleke licht gefilterd dat zo typerend is voor eind januari. Er dansen stofdeeltjes in de zonneschijn. Katariina zet het raam op een kier en snuift de lucht op. 's Nachts vriest het nog; 's ochtends hangen er gigantische ijspegels aan de daken (die kunnen wel een meter lang worden; het zijn echte moordwapens) en de dakgoten van de oude huizen zitten ingepakt in een melkwitte luier van ijs. Overdag hangt de geur van warmte in de lucht, op de grond ligt opgezwollen modder. Aan de voet van de es in de tuin staat een gerafelde, zwart geworden paddenstoel, als de vleugel van een grote vleermuis. De lente onthult de sporen van de strijd die tijdens de winter is gevoerd: de zwemvlies van een eend die is vastgevroren aan de grond, de complete vleugel van een mus, boomstronken die eruitzien als octopussen, met armen, holtes en merkwaardige nieuwe organismes. Het begin van nieuw leven is fascinerend, maar lelijk. In de verte zijn de geometrische vormen van de vrachtschepen zichtbaar, met op elkaar gestapelde rode, gele en blauwe containers, tegelijkertijd majestueus en proletarisch.

Het is stil. Dat betekent niet, mijmert Katariina, dat je helemaal niets kunt horen. Stilte is als de kleur wit, die bevat oneindig veel schakeringen. Op Suomenlinna klinkt de stilte zoals nu. Op een bouwterrein waar ze met restauratiewerkzaamheden bezig zijn, staat een radio aan, waarop gedempte Finse rockmuziek wordt gespeeld, zo monotoon dat het op deze afstand lijkt alsof een orthodoxe priester bezig is een mis op te dragen. Een vogel zingt aan de andere kant van het raam. Het klinkt als een vioolspeler die van de componist slechts twee noten heeft gekregen om te spelen, te zagen, heen en weer; maar tussendoor improviseert hij, alsof hij wil aantonen dat hij wel degelijk tot meer in staat is. Ook Helsinki is een klank, een rommelend geluid in de verte. Dit is wat je hoort in een baarmoeder, denkt Katariina, 's werelds bloedsomloop is niet meer dan een ondefinieerbaar geruis. Mama's kloppende hart en de overige organen, stuk voor stuk van vitaal belang, zijn ergens ver weg bezig elk hun unieke taak uit te voeren, terwijl je zelf tegelijkertijd zorgeloos en veilig op je eigen kleine eilandje zit.

Het huis van Katariina en Olli is een gerenoveerde kazerne. Ze leven zuinig, ook al kun je op Suomenlinna goedkoper wonen dan in andere wijken in het zuiden van Helsinki. Ze verdienen tegenwoordig vrij redelijk, en met regelmaat ook, hoewel ze allebei als freelancer werkzaam zijn. Olli heeft naast zijn normale opdrachten diverse natuur- en landschapsfoto's aan een fotobank weten te verkopen, en daar krijgt hij royalty's voor. Zelf heeft hij niet zoveel met die beelden van meeuwen in glijvlucht, zonsondergangen en regenbogen, maar hij accepteert het geld dat ze opbrengen. Ze wonen hier al zeven jaar, sinds de geboorte van Elina, op deze eilandengroep waar Zweden tweehonderdvijftig jaar geleden een vestingwerk liet bouwen en waar militairen en bohemians vandaag de dag zij aan zij leven. De kinderen van Suomenlinna spelen in de tuinen en parken in kleren die meestal of te groot of te klein zijn, door anderen afgedankt, of afkomstig van de vlooienmarkt. 's Winters zijn hun gezichten verweerd, en ze worden niet snel verkouden, want ze zijn permanent blootgesteld aan wind en regen. Van de moeders die bij het park staan te wachten zijn alleen de ogen zichtbaar; een muts, sjaal en gewatteerde kleding bedekken de rest, als arctische boerka's. Jonge vrouwen dragen hun haar in dreadlocks, de mannen hebben hun baard samengebonden in een paardenstaart en vlechtjes, in hun oorlelletjes zitten gaten waar je een vinger doorheen kunt steken en die met een zilveren ring omzoomd zijn. Het heeft iets weg van de eretekens van oeroude volkstammen, ze hebben dezelfde functie als de insignes op een uniform of de petroleumgroene veren van een mannetjeseend.

Olli doet minder moeite eruit te zien als een bohemien maar past desondanks goed in het gezelschap, en gezien zijn afkomst valt hij evenmin op tussen het personeel van de officiersopleiding van de marine. Katariina vindt het grappig dat zij, samen met Karen Blixen, een van de weinige vrouwen op aarde is met een man die beduidend mooier is dan zijzelf. Olli is ontegenzeggelijk knap: lange maar krachtige ledematen, een mooi gevormde, grote neus, een volle bos bruine krullen die eruitzien alsof ze van een balkon naar beneden zijn gevallen en op zijn hoofd zijn beland. Olli is het ty-

pe mens wiens schoonheid alleen maar wordt benadrukt, niet benadeeld, door een slordig kapsel (geknipt in de badkamer thuis, met de keukenschaar) en een mottige trui. Negen jaar geleden, tijdens een tentoonstelling van Doisneau, merkte Katariina dat Olli naar haar stond te kijken, en zomaar ineens had ze hardop tegen hem gesproken; daarvoor had ze al een tijdje in gedachten tegen hem gepraat. En toen draaide Olli zich naar haar om, met een sticker van kunstmuseum Tennisalatsi op zijn voorhoofd.

Alles in het leven gaat met een beslissend moment gepaard.

Ik zal hem nooit beter kunnen kennen dan nu, had Katariina de avond daarna gedacht. Ik ken hem van haver tot gort.

Wat een kinderlijke illusie, mijmerde ze twee jaar later. Ik meende serieus dat ik iemand die ik de avond daarvoor had ontmoet, echt kende. Zijn geschiedenis, de routes op zijn kaart. Zijn leugens.

Hoe perfect had ze Olli destijds gevonden. Ze kon bijna niet geloven dat hij de volgende dag was teruggekeerd om haar te zoeken. Ze hadden niet afgesproken elkaar nog eens te ontmoeten. Ze hadden helemaal niets afgesproken. Zelf ging ze terug naar het Tennisalatsi alsof ze de week daarvoor een treinkaartje met die bestemming had gekocht en zich niet langer afvroeg of ze er ook echt naartoe zou gaan. Ze zou terugkeren op de plaats waar ze elkaar hadden ontmoet, op hetzelfde bankje plaatsnemen waar ze samen even op hadden gezeten, in gedachten hun gesprek herhalen, Olli's woorden, intelligent, ondeugend, een tikje schaamteloos. Ze ging erheen, en Olli kwam.

Het moment waarop ze elkaar terugzagen voor de gesloten deuren van het Tennisalatsi geeft Katariina voldoende energie voor de rest van haar leven. Het is die oogwenk waaraan ze zich telkens weer laaft, die ze, steeds als ze er behoefte aan heeft, tevoorschijn haalt, als een bruin flesje in de kast van een apotheek, de Latijnse naam met zwarte inkt op het witte etiket geschreven. Een heilzaam moment, waarop alles perfect was, waarop ze boven zichzelf uitsteeg. Als ze ooit uit elkaar zouden gaan, zou ze zichzelf het medicijn in dat bruine flesje toedienen en op die manier de schei-

ding te boven komen, zo stelt ze zich voor. Te zijner tijd zou ze iemand anders ontmoeten, en steeds als ze het even moeilijk had, zou ze dat flesje pakken. Soms gebruikt Katariina het ook om aan Olli toe te dienen, alsof de Olli van die Goede Vrijdag een ander mens was en om die reden zichzelf tot serum kon zijn. Op dat moment, staand voor het Tennispalatsi, was Katariina volkomen gelukkig geweest. Toen ze dat een keer tegen Olli zei, antwoordde hij: ‘En daarna is het alleen nog maar bergafwaarts gegaan.’ Hij zei het op een speelse manier, met een stem die ietwat vragend klonk, en hoopvol (Is dat zo? Dat is toch niet zo?).

De hete kop koffie in Katariina’s hand dampst en verspreidt zijn onzichtbare geurtentakels als was het een vreemde, tamelijk lelijke bloem. Stilte is een teder gebaar. Katariina bladert met haar andere hand door de papieren waar de tekst op staat die ze moet voorlezen. Ze zet de dvd-speler aan, en het eerste deel van de documentaire over het scheepswrak verschijnt in beeld. Ze leest de tekst bijna terloops, over haar schouder met haar hoofd schuin, alsof ze net op het punt staat te vertrekken. Laat in vredesnaam niemand merken dat ze bij uitstek hier wil zijn, hoe graag ze dat wil, hoe het haar lukt dit moment te stelen. Hoe vuriger je naar iets verlangt, des te harder moet je pretenderen dat het niet bestaat of dat het geen betekenis heeft. Alleen dan proberen de anderen het niet zelf in handen te krijgen. Dat geldt voor het goudkleurige waskrijtje in de la met tekenspullen op de crèche. Het geldt voor de jongen op de achterste rij van de collegezaal, de amethyst die verborgen zit tussen het grijze tweed en waarvan nog niemand de doordringende ogen heeft opgemerkt, maar dat is slechts een kwestie van tijd. Maar het sterkste geldt dat voor een eenzaam, stil moment in een gezin waarin er geen eind komt aan de behoeften die vervuld moeten worden.

‘De zeereizigers moesten zich verlaten op de vakbekwaamheid van de kapitein en de goddelijke voorzienigheid. De kapitein op zijn beurt vertrouwde op de beste navigatie-instrumenten die hij zich kon veroorloven. De St. Mikael arriveerde veilig in de archipel

voor de Finse kust. Zoals te doen gebruikelijk zocht de kapitein tussen de eilanden beschutting voor de nacht. De volgende ochtend werd de reis voortgezet door een witte eilandengroep. De winter had de reizigers uitzonderlijk vroeg overvallen. De wolken droegen verse sneeuw met zich mee, die zich op de touwen en het dek van het schip ophoopte. De golven sloegen over de reling en vroren vast aan het vaartuig. Een meisje in een van de hutten op het achterdek vouwde de handen.'

Katariina leest de tekst op gedempte toon voor, fluisterend, prevelend zelfs. Te zijner tijd zal haar stem aan de documentaire worden toegevoegd. Ze werkt al bijna tien jaar met haar stem. Ze heeft mededelingen voor de Spoorwegen ingesproken ('De railcatering komt zo bij u langs met koffie en broodjes.') en voor telefonische inlichtingen ('Er zijn nog enkele wachtenden voor u.'). voor radio-reclame en route-instructies van navigatiesystemen. Keer om. Indien mogelijk. Na. Tweehonderd meter. Driehonderd meter. Keer om. Rechts. Links. Voorsorteren. Ze heeft de informatie voorgelezen die het muziekje onderbreekt dat je hoort wanneer je door de telefooncentrale van een hotel in de wacht wordt gezet. Zo werd haar stem ook ontdekt: in een hotel, waar ze een deeltijdbaantje als receptioniste had. Het was van dat werk dat je zonder het te beseffen de rest van je leven blijft doen. Ze kon er haar talenkennis in kwijt en zichzelf wijsmaken dat ze met die baan haar studie bekostigde, al had ze daar in werkelijkheid al vier jaar niets meer aan gedaan. Een van de mannelijke medewerkers merkte haar stem op, stak de draak met het feit dat die hem zo goed beviel, liet Katariina allerlei flauwekul zeggen, dingen als: 'In het nieuwe rijk van Scheba vindt men gevogelte en groene groenten,' en sloot daarbij zijn ogen en liet niet mis te verstane klanken horen. Katariina was een veilig en amusant mikpunt van plagerijtjes; ze nam het niet al te serieus, was altijd in precies de juiste mate beledigd en haalde zich zeker niets in het hoofd, in tegenstelling tot jongere en wilskrachtiger meisjes. Al snel was de bekoring van Katariina's stem algemeen bekend, en toen er een nieuw herkenningmuziekje voor

de telefooncentrale werd gemaakt en er mededelingen moesten worden ingesproken om de wachtenden bezig te houden, vroegen ze of zij dat wilde doen (gratis, natuurlijk). Katariina deed wat haar werd opgedragen, en nadat ze er een paar weken over had nagedacht, stuurde ze een proefopname naar een studio die gespecialiseerd was in reclameboodschappen.

Een paar maanden later werd ze gebeld en kreeg ze haar eerste opdracht. Haar talenkennis en goede articulatie kwamen van pas. Behalve een mooie stem had Katariina het uitzonderlijke talent een tekst zodanig voor te lezen dat die betekenisvol werd, betekenisvoller dan hij er op papier uitzag. Wanneer ze zei: ‘Zodra u vanaf de Bulevardi naar binnen stapt, kunt u genieten van de luxe sfeer’, stond de toehoorder al op het hoogpolige kamerbreed tapijt, zag hij de marmeren wanden en de wenteltrap. Katariina’s glimlachende, karakteristieke stem hield een belofte in. Nu had ze twee deeltijdbanen. Toen ze in verwachting raakte van Elina, stopte ze met haar werk als receptioniste.

Katariina keert de pagina’s met tekst om, werpt een blik op het tv-scherm. Gebroken kopjes, schoteltjes, ontbijtbordjes op de bodem van de zee. Als broodkruimels verstrooid tijdens een wandeling door het bos, zodat je de weg naar huis kunt terugvinden. Er klinken geluiden op de benedenverdieping, de vlugge voetstappen van Elina en – hoort ze dat goed? – het klingelen van de deurbel. Misschien heeft Olli de vuilnis naar buiten gebracht, denkt Katariina. Ze heeft nog maar heel even de tijd, dat weet ze gewoon, alsof iemand het tegen haar gezegd heeft. Als je maar lang genoeg hebt samengewoond weet je dat soort dingen, net zoals paarden al onrustig worden door de elektrische lading in de lucht wanneer de mensen nog liggen te zonnebaden, zich verwonderend over de aanhoudende hitte en genietend van de wolkeloze hemel.

‘De afdeling Pathologie van de Universiteit van Helsinki toonde aan dat de botten die op de St. Mikael waren gevonden aan een jonge vrouw en een breedgeschouderde, al wat oudere man had-

den toebehoord. In de kajuit van de kapitein werden gouden snuifdoosjes gevonden (waarvan er eentje een deksel had dat was ingezet met robijnen), kristallen kelken, houtreliëfs, waardevol Meissen-porselein en de kariool die voor keizerin Elisabeth bestemd was. Een deel van het aardewerk werd geïdentificeerd als wit Böttger-porselein, dat was vernoemd naar de Europese kunstenaar Johann Friedrich Böttger.'

Katariina herhaalt de ingewikkelde klanken twee, drie keer. Ze wil bij de opnamen niet stotteren, ook al mag ze het zo vaak als ze wil opnieuw doen. In het begin geneerde ze zich daarvoor, bang als ze was dat Tommi iemand met meer ervaring zou vragen, iemand die zich niet versprak. Nu weet ze dat ze fouten mag maken, en dat doet ze dan ook. Ook Marko wordt nooit ongeduldig, tenzij hij honger heeft. Katariina heeft geleerd dat Marko iemand is die, ook nu hij volwassen is, niet beseft dat hij honger heeft. Op een keer, toen Katariina verstrikt was geraakt in een paar moeilijke woorden, snauwde hij haar af terwijl ze uit het opnamehokje kwam. Instinctief haalde ze een mueslireep die voor Elina was bestemd uit haar tas, en ze beval hem die op te eten. Dat soort moederlijke gebaren verbaast Katariina zelf ook nog steeds. Ze bekijkt ze van buitenaf, vraagt zich af waar ze vandaan komen. Hoe wist ze dat ze dat moest doen? Ze voelt zich geen moeder, nog steeds niet. Het lijkt eerder alsof Elina haar als een soort moeder beschouwt. Een paar jaar geleden aanbad Elina haar nog, kon ze zich niet voorstellen dat haar mama ooit iets verkeerd deed.

Arme ziel. Daar komt ze nog wel achter, had Katariina gedacht. En inderdaad, daar was Elina ook achter gekomen.

Kristallen kelken, houtreliëfs. De kariool die voor keizerin Elisabeth bestemd was. Böttger. Böttger-porselein. Volledig intact gebleven thee- en koffiekopjes, ontbijtbordjes, roomkannetjes van Meissen. Het Meissen-servies overleefde zonder één enkel krasje een schipbreuk die van twintig verdronken passagiers niets anders overliet dan een of twee botten. De mens is het breekbaarste materiaal ter wereld.

Op de benedenverdieping hoort ze nog meer stemmen, gerammel, flarden van een gesprek. Vervolgens komen Olli's voetstappen dichterbij. Katariina loopt weg van het bureau, voltooit ook het laatste stukje van de stap die ze tien minuten eerder was begonnen te zetten. Ze houdt haar gezicht in een serene, zakelijke plooi, alsof ze alleen even naar boven was gegaan om een ventilatieraampje te openen, om een onbeduidend karweitje van algemene aard uit te voeren. De plek waar de schat verborgen ligt mag niet worden prijsgegeven. Niet als je van plan bent er terug te keren en de schat onaangeroerd aan te treffen.

'Katariina,' zegt Olli's stem.

Olli's hoofd verschijnt boven aan de wenteltrap. Het lijkt alsof het een los hoofd is, alsof er niemand aan vastzit.

'Katariina,' herhaalt Olli. 'De politie is er.'

Katariina kijkt hem aan. Haar koffie is koud geworden.

'Je vader is overleden,' zegt hij.